

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д.Ф.Н. СТИЛИЯН ЙОТОВ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД
НА СТОЯН АНДРЕАС СТАВРУ НА ТЕМА:
**ЧОВЕШКОТО ТЯЛО – МЕЖДУ ВЪПЛЪТНОСТТА И КОНВЕНЦИЯТА
(СЪВРЕМЕННИ ПЕРСПЕКТИВИ)**

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ – 2.3. ФИЛОСОФИЯ
(СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ)

ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”

I. Данни за дисертанта. Стоян Ставру има магистърска и докторска степени по право от СУ „Св. Климент Охридски”, придобити съответно през 2003 и през 2009 г., както и магистърска степен по психология от 2010 г. От 2008 г. до сега е хоноруван преподавател в СУ и НБУ, а от 2014 г. е асистент в БАН.

II. Данни за докторантурата. Стоян Ставру е зачислен като докторант в свободна форма на обучение към катедра „История на философията” на СУ през 2014 г. По време на докторантурата си е изпълнил всички нормативни изисквания и задачите, поставени му от научния консултант. Дисертационният си труд представи за предварително обсъждане в рамките на една година и го защити убедително пред състава на катедрата. Окончателната версия е съобразена с направените препоръки. При реализирането на дисертацията няма допуснати нарушения. Нямам съмнения, че разработката е извършена самостоятелно от дисертанта.

III. Данни за дисертацията и автореферата.

По своя *характер* дисертацията на Стоян Ставру е интердисциплинарно изследване на значението и ролята на човешкото тяло, от една страна, на изходното равнището на познанието и на базисната ориентация на хората в света, от друга, на присъствието и на модификациите му в контекстите на регулирани социални практики. Тя е фокусирана изцяло, в този смисъл е съзнателно ограничена, върху най-съвременни дебати поради факта, че новите технологии разкриват по радикално нов начин както функционирането на тялото, така и възможностите за неговата употреба. В *технически план* разработката – като обем, структура, баланс между главите и акцентите в тях – е организирана и представена безупречно. Темата е изведена и поместена както в контекста на най-актуални международни изследвания, така и с позоваване върху ключови национални приноси в научното дело. Многобройните автори и проблеми, с които авторът се занимава, са свързани в общ изследователски проект, който е

оригинален и добре обоснован. Поставени са ясни и конкретни цели. Взети са предвид всички основни влиятелни позиции, което е видно и от цитиранията под линия, и от литературата в края на текста. Съгласно служебните данни дисертацията се състои от въведение, две глави с по два „раздела” и заключение; изложена е на 240 стр. и се съпътства от библиография, включваща 341 заглавия, от които 103 на български, останалите – почти изцяло на английски език. Авторефератът представя коректно и пълно основните моменти в дисертацията, а собствената преценка за приносите в нея е убедителна и напълно достоверна.

Използваният *метод* е адекватен на разнородната проблематика и позволява вникване в нея както от психологическа и философска, така от медицинска и правна гледни точки. При това дисертантът притежава завидна компетенция да ги противопоставя, допълва и съчетава в единство.

Специална похвала заслужава *езикът* на Ставру – прецизен по отношение на терминологията и при позоваването на нормативни регламенти, четивен и въздействащ, особено заради употребата на образи и метафори, които са подходящи в едно поле на ново взаимодействие между научни области и социални политики.

„Жанрът” на становището ми позволява да акцентирам върху отделна страна на дисертационния труд, още повече, че вторият раздел от втора глава – „Тялото като конвенция” – стои по-близо до досегашните и известни на публиката изследвания на Стоян Ставру. Затова ще се спра най-вече на първа глава – „Тялото като въплътеност” и на първия раздел от втората.

Разбира се, с това не искам да обезценя оригиналната и много добре защитена идея за обединяването на подходи за изследване на човешкото тяло, които обичайно се следват без връзка помежду им – този в полето на биологията, психологията, когнитивистиката и другия в областите на социологията, медицината, правото. Ставру извършва новаторски пробив и хвърля мостове сред тези самодостатъчни региони благодарение на диалектическия си анализ на парадоксалния характер на телесната конституция на човека. Като познаващ (*animal rationale*) човекът сякаш превъзмогва тялото си, в рутината на поведението то изчезва за него, а той самият схваща себе си почти изцяло като *anima*; докато като социален (*animal sociale*) човекът изпъква тъкмо чрез тялото си, дори то да е сведено до маски и роли, и присъства, поне семантично, чак в корпорациите; за него тялото не престава да задава въпроси дори след смъртта, когато е труп, а въпросите се множат лавинообразно с възможностите за поддържането, възпроизводството и използването му.

Смятам, че Ставру е можел да потърси решение и с помощта на някакво „онтологическо” или „екзистенциално” решение, той обаче е предпочел „епистемологическо”. И тъкмо това намирам за изключително удачно. Първо, защото другите пътища, някои от които споменах току-що, го излагат на риска да стигне дотам да загуби контакт със състоянието на съвременните бионауки. (Такава е съдбата на не един, отдаден изцяло на „човешкото битие” проект.) Второ, защото в не малко теории от края на ХХ и началото на ХХІ в. вече се говори за „въплътен разум”, за „въплътено познание”. На това отгоре проектът на Ставру, макар и в не експлицитна форма, следва модела, зададен някога от критическата философия Кант, в който инициращата и в не малка степен водещата роля се пада на въпроса „как е възможно познанието” – в науката, в морала, в изкуството. Ако не двете глави от дисертацията, то поне първата – занимаваща се с пространството и времето – може да се разглежда като реплика на Кантовата трансцендентална естетика на чистия разум. Вярно, в с случая става дума по-скоро за аналогии, затова няма да ги умножавам; но съм убеден, че и други читатели биха стигнали до тях.

И така, „познавателната” постановка на въпроса изпъква още в началото на дисертацията с прегледа на спора между „интерналисти” и „екстерналисти” относно менталните съдържания и езиковите значения. По-късно, в следващите три раздела с нейна помощ се въвеждат основни достижения от областите на биологията, психологията и когнитивистиката. Въз основата на този изходен материал обаче Стоян Ставру радикално и съзнателно отхвърля възможността да продължи редуционистки, да преследва и предлага изцяло натуралистки, психологически или бихейвиористични решения. Неговият избор е полза на феноменологията, най-вече тази на Морис Мерло-Понти, в която тялото не бива „заскобено” или изключено с помощта на серия от редукции.

Ето как, *първоначално*, дисертантът се сдобива с работещи понятия, в раздел първи от първа глава – за проприоцепция, за телесна схема и телесен образ, в раздел втори от същата глава – за вътрешно време, за усет за настоящето и за темпорални резолюции, в раздел първи от втора глава – за усещане за живеене и за сензорно-моторна обусловеност на възприятията. Характерно за всички от тях се оказва неотменимото присъствие на тялото, неотделимата им вграденост им в него. На *следващия етап* – с позоваване на характерни заболявания и синдроми – проблемът за въплътеността придобива ярки очертания. Медицински казуси се превръщат в илюстрации и доказателства за особеностите на човешкото тялото, които са тясно

свързани с познанието и съзнанието на човека. На *трето място* – най-вече благодарение на феноменологията – Ставру очертава специфичните аспекти на човешкия живот и поведение, за които тези понятия се отнасят, и отликите им от тези при други животни. В съответните раздели ролята на жестовете, автобиографичната памет и мисълта за смъртта, т. нар. „разширяване на ума” или „енактивизмът”, макар да не дават окончателни отговори, повдигат решаващи въпроси относно границите на човешкото. В това отношение специална похвала заслужават анализите в дисертацията, привечащи подкрепа на тезата с помощта на класически философи като А. Бергсон, М. Мерло-Понти, М. Хайдегер, Дж. Райл, У. Джеймс, Дж. Дюи, но също така и на съвременни като Х. Патнъм, Т. Нейджъл, А. Дамасио, Е. Тулвинг, Я. Хакинг, които са добре познати, както и на мнозина други, за които на български език почти не се срещат коментари. *Накрая*, трите раздела кулминират, подчертавайки двете разнородни тенденции на специфично „изчезване” на тялото (в първа глава) и на „изпъкването” му (във втора). Което подсказва прехода към темата за социалните регулации в последния раздел. Но преди тя да се разгърне Ставру обръща внимание, в завършеците на предните раздели, на проблемите за сингуларната въплътеност и функционалното разделяне на споделена телесност, за отдалечаването на телата чрез себеконструиране във времето, за допълването и подсилването на тялото с протези. Тук, най-вече с помощта на критически и постмодерни автори се разкриват нагласи и начини на мислене, в които тялото придобива самостоятелност, но в която азът, съзнанието и дори животът са заглъхнали. Това са тенденции, които имат решаващо значение за феноменологията на разслоеното обществено функциониране на тялото в последния раздел.

IV. Научни приноси. Темата на дисертацията е *актуална*, както във връзка с развихрилата се технология за манипулиране и модифициране на човешкото тяло, така и поради засилващия се интерес на епистемологията към неговата роля. Който впрочем не е толкова постоянен в изследователските нагласи като се има предвид, че според редица историци на науката едва в началото на XIX в. П. Мен де Биран и А. Шопенхауер и са обърнали внимание на връзката между тялото и самите когнитивни процеси; а в настоящата ситуация този интерес се е превърнал в охранявана територия за когнитивните науки. Заслуга на дисертацията е, че възкресява традициите на феноменологията и на прагматизма (най-вече на Мерло-Понти и на Дюи) за да се потърси нередукционистко обединение на изследванията в областите на познанието и на социалните регулации. Което определя пряко нейното научно-теоретическо и

практико-политическо значение. Същевременно резултатите от изследването имат значение както в контекста на националната култура, така и могат да се сравняват с най-добрите световни изследвания. По моя преценка приносните моменти в него са следните.

(а) Дисертацията на Стоян Ставру е пример за *оригинален и самостоятелен проект за интердисциплинарно изследване* на проблеми, които съвременните науки разглеждат от парцелирани гледни точки.

(б) В нея се *използват по евристичен начин* характерни болестни състояния за да се очертаят по-точно съдържанието, границите и взаимодействието между използваните понятия, най-пряко свързани с доказването тезата на изследователския проект.

(в) В чисто историко-философски аспект *дисертацията запознава* научната публика в България с най-значимите резултати от изследванията в традицията на т. нар. „въплътено познание”, което е нейна *образователна заслуга*.

(г) Изследването на Стоян Ставру извежда *редица практически следствия*, имащи значение както за развитие на *правната регулация* в отношението ни към човешкото тяло в условията на новите възможности, осигурени от нивото на технологията и подхранвани от тенденции в съвременния стил на живот, така и за укрепване на *философско-етическата съпротива* срещу нагласите за инструментализиране на познанието и на взаимодействието.

V. Забележки и въпроси. Основна слабост на дисертацията е, че не взема предвид критики срещу прекомерното акцентирание върху ролята на тялото. А те, не е трудно да се установи, *или* продължават да се придържат към непосредственото преживяване на ментални съдържания, чиято собствена интенционалност репрезентира белези на света, а не моториката на сетивата, *или* зависят изцяло от функционалното единство на тези съдържания и, ще рече, че нямат каквато и да е връзка с материалната среда на съзнанието, *или* пък са следствие от дейност не на тялото, а само на негова част – на мозъка.

За мен е по-важно, че застъпената от Ставру концепция се базира на традицията на феноменологията, но *изтърва от ползрението си понятието за жизнен свят*, разтваря го изцяло в конституцията на телесността. Как тогава обаче познанието стига до идеята за свят, за съвкупност на увереностите и на знанието, за картина на света, за всеобхватна смислова среда, от което в крайна сметка зависят и социалните конвенции?

VI. Публикации и участия в научни форуми. Приложените справки позволяват да се види, че по време на докторантурата си, т.е. в рамките на една година Стоян Ставру има участие в осем научни форума, организирани на университетско-академично или публично-представително равнище, и е направил 7 научни публикации – една от които в двутомна книга – които съдържат основни резултати от дисертацията му и позволяват на научната публика да си създаде представа и мнение за постиженията му.

VII. Лични впечатления. В качеството си на научен консултант на Стоян Ставру по философия, както и при съвместни участия в научни конференции, съм имал възможността пряко да се убедя в изследователските му способности и презентационни умения, в изключителната му работоспособност да се запознава с научни постижения, реализирани от множество гледни точки, да преследва с любопитство и хъс дори най-нови хипотези, в умението му да реагира на техните провокации със собствени текстове и като им дава гласност на собствения си сайт. Настоящият дисертационен труд потвърждава тези качества в още по-висока степен.

Със Стоян Ставру нямам съвместни публикации извън предговора ми към една от книгите му.

VIII. Заключение. Като имам предвид изброените достойнства на дисертационния труд на Стоян Ставру, задълбочеността на познанията му в областта на изследваната от него тема и уменията му в нея да откроява проблеми, да ги анализира итредисциплинарно и в това число – философски, давам своето положително становище и еднозначно смятам, че журито трябва да присъди единодушно на докторанта научно-образователната степен “доктор”.

София, 03 май 2015 г.

(проф. дфн Стилиян Йотов)